ISSN 2078–4333. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2013. Випуск 32. С. 3–9
Visnyk of the Lviv University. Series International Relations. 2013. Issue 32. P. 3–9

ІСТОРІЯ І ТЕОРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

УДК 327.01:32-027.542«20»

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ У ЛЬВІВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

Ігор Бик

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Січових Стрільців, 19, м. Львів, Україна, 79000, тел. (032)272-79-73

Стаття присвячена становленню школи міжнародних відносин у Львівському національному університеті імені Івана Франка. Подається історія наукових досліджень та підготовки фахівців у галузі міжнародних відносин. Проаналізовано основні чинники та складові формування факультету міжнародних відносин у Львові, описана діяльність факультету у 1992–2012 рр.

Ключові слова: міжнародні відносини, підготовка фахівців, школа міжнародних відносин, факультет міжнародних відносин, Львівський національний університет імені Івана Франка

Початок дев'яностих років XX століття ознаменував нову епоху в історії нашої держави. Після здобуття незалежності 1991 року Україна стала повноправним членом світового співтовариства. Розпочався процес відкриття дипломатичних представництв та консульств України за кордоном, розширення участі нашої держави в діяльності міжнародних організацій, її приєднання до важливих багатосторонніх угод. Відповідно, зросла потреба у фахівцях у сфері міжнародних відносин. Виникла нова ситуація. З одного боку, різко зросла потреба молодої зовнішньополітичної служби України у національно свідомих кваліфікованих фахівцях, які б відповідали усім вимогам дипломатичної служби. З іншого боку, змінився характер дипломатичної служби – вона стала більш відкритою, а, отже, зникла необхідність у централізації підготовки кадрів та постійному контролі з боку партійних та інших органів. Ініціатори створення факультету – ректор університету Іван Олександрович Вакарчук і перший декан факультету Маркіян Зіновійович Мальський, заручившись підтримкою місцевої влади, керівництва Міністерства закордонних справ України, народних депутатів України, створили у Львівському національному університеті імені Івана Франка факультет міжнародних відносин.

Відкриття факультету у Львові було сміливим кроком. До того часу підготовку кадрів для зовнішньополітичної служби здійснювали тільки у столицях. Усі настільки звикли до такого стану речей, що не могли навіть уявити, що такому фахові можуть навчати не тільки у столичних вищих навчальних закладах. Необхідні були велика сміливість, бачення перспективи і віра в можливості університету, щоб піти на такий крок.

© Бик Ігор, 2013

Сказати, що на початках було важко і викладацькому складові, і студентам, – це, напевно, не сказати нічого. Не вистачало підручників та інших навчальних матеріалів, часто їх не було взагалі. Викладачам довелося підготувати чимало курсів, які часто були новими для них не тільки з погляду їхніх наукових інтересів, але й з погляду науково-методичних підходів. Викладачі вчилися разом зі студентами. Проте завдяки постійній підтримці та допомозі ректорату і, зокрема, ректора університету професора Івана Олександровича Вакарчука ми змогли успішно подолати усі труднощі, які перед нами виникали.

Ідея створення факультету базувалася на міцному фундаменті потужного науково-педагогічного потенціалу університету. Факультет творив весь університет: першими кафедрами факультету були кафедра політичної географії і країнознавства, створена на базі географічного факультету, і кафедра міжнародного права, що діяла до цього на юридичному факультеті. Протягом тривалого часу навчальний процес на спеціальності «Міжнародні економічні відносини» забезпечували викладачі економічного факультету, отож значна частка професорсько-викладацького складу кафедр міжнародних економічних відносин і міжнародного економічного аналізу і фінансів – це випускники та колишні співробітники цього факультету. До фахівців-географів кафедри міжнародних відносин і дипломатичної служби долучилися випускники та колишні співробітники історичного факультету. Враховуючи той факт, що математика і комп'ютерні науки сьогодні є важливою складовою будь-якої сфери знань, насамперед міжнародних економічних відносин, міжнародного бізнесу та міжнародної інформації, на факультет запросили працювати випускників механіко-математичного факультету та факультету прикладної математики та інформатики. І, безперечно, не можна не згадати факультет іноземних мов та кафедри слов'янської та польської філології філологічного факультету, викладачі та випускники яких забезпечують якісну мовну підготовку наших студентів. Об'єднання зусиль потужних, відомих у світі науково-педагогічних шкіл – правничої, економічної, історичної, філологічної, географічно-країнознавчої, які сформувалися в університеті за понад 300-річну історію його існування, дало змогу забезпечити серйозну науково-методологічну та навчально-методичну базу для нового факультету.

Важливим чинником, який сприяв становленню та розвитку факультету, стала тісна співпраця з Інститутом міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, методичним та науковим центром підготовки фахівців-міжнародників в Україні. Постійна співпраця в навчально-методичній та науково-дослідницькій сферах, особисті контакти наших викладачів зробили можливим формування навчальних планів та якісну підготовку відповідних навчально-методичних матеріалів.

Попри те, що факультет є одним з наймолодших в університеті, окремі його кафедри мають доволі багату історію. Передусім мова йде про кафедру міжнародного права, історія діяльності якої триває понад століття.

Міжнародне право у Львівському університеті почали досліджувати ще на початку XIX ст. Серед видатних вчених, які займалися проблемами регулювання

міжнародних відносин, слід згадати професорів Максиміліана Фюгера, Міколая Нападєвіча, Густава Рошковського, автора праць «Про Женевську конвенцію», «Про організацію міжнародного об'єднання держав», професора Станіслава Дністрянського, автора публікацій «Про суть звичаєвого права», «Україна і мирна конференція», «До історії та теорії міжнародного приватного права». Зазначимо також, що на юридичному факультеті протягом 1914–1917 рр. навчався один з провідних юристів-міжнародників XX ст. Герш Лаутерпахт, який зробив значний внесок у розвиток законодавства стосовно воєнних злочинів та у складання Статуту Нюрнберзького воєнного трибуналу для суду і покарання головних воєнних злочинців європейських країн гітлерівської коаліції; він був також одним із авторів концепції прав людини як норми міжнародного права. Серед видатних вчених пізнішого періоду, які викладали міжнародне право у Львівському університеті, слід згадати Зіґмунта Цибіховського, автора фундаментальних праць «Міжнародне воєнне право», «Право народів. Система міжнародного права», «Про поняття та джерела права народів», а також Людвіка Ерліха, під керівництвом якого працювала плеяда талановитих юристів-міжнародників. У цей період у Львівському університеті навчався також Рафаель Лемкін – розробник конвенції з геноциду.

На юридичному факультеті університету 1931 р. було створено Дипломатичний студіум. Цей навчальний підрозділ пропонував студентам юридичного факультету здобувати паралельну освіту з міжнародних відносин. Після закінчення Дипломатичного студіуму випускники отримували подвійний диплом зі ступенем магістра права та дипломатії. Дипломатичний студіум, який також очолював Л. Ерліх, був єдиною школою такого типу у Польщі загалом та однією з небагатьох у Європі.

Отож, як бачимо, створення факультету міжнародних відносин у Львівському державному університеті імені Івана Франка стало логічним наслідком тих об'єктивних обставин, що склалися в країні на той час, і базувалося на потужному науковому потенціалі, напрацьованому у стінах університету.

Студентами факультету 1992 року стали 49 молодих людей, які навчалися на двох спеціальностях – «Міжнародні відносини» і «Міжнародні економічні відносини». Сьогодні на факультеті навчається понад 900 студентів на 6-ти напрямах та спеціальностях.

У той час на факультеті було дві кафедри – кафедра політичної географії і країнознавства, перейменована згодом на кафедру міжнародних відносин і країнознавства (з 2001 року – кафедра міжнародних відносин і дипломатичної служби), і кафедра міжнародного права.

Сьогодні у структурі факультету 7 кафедр: кафедра міжнародних відносин і дипломатичної служби (завідувач – доктор економічних наук, професор Маркіян Зіновійович Мальський), кафедра міжнародного права (завідувач – кандидат юридичних наук, професор Василь Миколайович Репецький), кафедра європейського права (завідувач – доктор юридичних наук, професор Михайло Миколайович Микієвич), кафедра міжнародних економічних відносин

(завідувач – доктор економічних наук, професор Ігор Михайлович Грабинський), кафедра міжнародного економічного аналізу і фінансів (завідувач – кандидат економічних наук, доцент Юрій Іванович Біленко), кафедра країнознавства і міжнародного туризму (завідувач – доктор історичних наук, професор Наталія Володимирівна Антонюк), кафедра іноземних мов факультету міжнародних відносин (завідувач – кандидат філологічних наук, доцент Ігор Степанович Бик), на яких працює 146 викладачів, у тому числі 8 докторів наук та професорів і 66 кандидатів наук, доцентів. Викладачі факультету – це досвідчені і кваліфіковані фахівці. Приблизно третина професорсько-викладацького складу – випускники факультету, серед них – 1 доктор наук і 29 кандидатів наук. У різний час на факультеті працювали Генеральний консул України у Ґданську, доктор економічних наук, професор Мирон Дмитрович Янків, Надзвичайний і Повноважний Посол України професор Роман Мар'янович Лубківський, професор Степан Васильович Трохимчук.

Одним з пріоритетних завдань факультету з перших днів його функціонування стала підготовка навчальних посібників та підручників для навчально-методичного забезпечення навчального процесу. Сьогодні усі курси, які читають на факультеті, забезпечені підручниками, причому значну їхню кількість написано співробітниками факультету. Серед підручників, які широко використовують у навчальному процесі і на факультеті, і в інших навчальних закладах України, слід згадати: підручник професора М. Мальського і доцента М. Мацяха «Теорія міжнародних відносин», четверте видання якого вийшло у світ 2011 року, навчальні посібники «Зовнішня політика України» (автори – доцент О. Кучик, доцент О. Заяць), «Дипломатичний протокол та етикет» (3-тє видання, автор – доцент О. Сагайдак), «Дипломатичне і консульське право» (автор – професор В. Репецький), «Міжнародне публічне право» за редакцією професора В. Репецького, «Міжнародне приватне право» (автор – доцент Г. Фединяк), «Міжнародне гуманітарне право» (автори – професор В. Репецький, доцент В. Лисик), «Європейський Союз: політика, економіка, право» (за редакцією професора М. Микієвича і професора Н. Антонюк), «Комерційна дипломатія: торговельна політика і право» (підготовлений у співпраці з викладачами Карлтонського університету, Канада), «Політична географія світу» (автори –доцент О. Федунь, професор С. Трохимчук), «Теоретичні основи країнознавства» (автори – професор Н. Антонюк, професор М. Мальська, доцент Ю. Занько, доцент Н. Ганич), «Основи туристичного бізнесу» (автори – професор М. Мальська, доцент В. Худо, доцент Н. Ганич), «Практичний курс англійської мови для студентів факультетів міжнародних відносин» (2-ге видання, автори – доцент О. Зарума, асистент Н. Михайленко, доцент С. Тхоровська, асистент О. Сащин), «Англійська мова для міжнародних відносин» (2-ге видання, автор – асистент Д. Турчин), «Дипломатія німецькою» (автор – доцент В. Кам'янець), «Німецька мова для студентів гуманітарних факультетів» (автори – асистенти О. Галема, М. Пілат, О. Солтис, А. Василишин).

Наукові дослідження викладачів факультету охоплюють широку сферу діяльності, пов'язану із актуальними проблемами сьогодення: «Геополітичні та геоекономічні основи зовнішньої політики України», «Україна в новій архітектурі європейської безпеки», «Концепція входження України в європейський економічний простір», «Прикордонне співробітництво у системі зовнішньоекономічних зв'язків України», «Концепція сталого еколого-економічного розвитку України в умовах інтеграції до ЄС».

Факультет постійно працює над нарощуванням свого наукового потенціалу, готуючи кадри вищої кваліфікації. На факультеті працює аспірантура з 3-х наукових спеціальностей та дві спеціалізовані вчені ради: з захисту докторських дисертацій зі спеціальності «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» і з захисту кандидатських дисертацій зі спеціальності «Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку»; захищено 32 кандидатські дисертації.

Факультет активно розвиває відносини із зарубіжними вищими навчальними закладами та бере участь у міжнародних програмах: «Балтійський університет», Програми партнерства з Канзаським та Орегонським університетами. Ми маємо добрі зв'язки з університетами Польщі, Шведським інститутом, Естонським інститутом. Участь університету в програмі ERASMUS-MUNDUS дає змогу нашим викладачам та студентам проходити стажування та навчатися у кращих європейських університетах. З 2008 року при факультеті функціонує Центр інноваційних знань Світового банку, який надає доступ до електронних ресурсів Групи Світового банку, публікацій банку та бібліотеки найновіших досліджень Світового банку в Україні для виконання наукових досліджень з проблем економічного розвитку. Факультет активно співпрацює з Ресурсним центром Британської ради, Австрійським бюро академічних обмінів, Французьким альянсом у Львові.

Важливим напрямом роботи факультету завжди було проведення наукових конференцій з актуальних проблем міжнародних відносин та зовнішньої політики України, передусім – студентських наукових конференцій, семінарів і «круглих столів» з участю колег з багатьох університетів України та європейських країн. Здебільшого організатором таких форумів є створена ще 1994 року студентська організація Центр «Молода дипломатія», діяльність якої спрямована на поглиблення та розширення як теоретичних знань, так і практичних навичок роботи у міжнародному середовищі. Цій же меті підпорядкована і практика стажування студентів у Міністерстві закордонних справ України, комітетах Верховної Ради України, Представництві Міністерства закордонних справ України у Львові, управліннях обласної та міської державних адміністрацій, посольствах і консульствах України за кордоном.

Тісна плідна співпраця з Міністерством закордонних справ України розпочалася ще підчас створення факультету. Сьогодні ми маємо підписану з Міністерством Угоду про співробітництво між Львівським національним університетом імені Івана Франка та Міністерством закордонних справ України у галузі підготовки фахівців-міжнародників, в рамках якої: на факультеті

читають лекції керівники та співробітники Міністерства, дипломатичних місій України та зарубіжних країн; студенти проходять згадані вище стажування; відбувається обмін публікаціями та науково-практичними матеріалами з питань міжнародних відносин. Користуючись нагодою, хочу подякувати керівництву Міністерства за постійну підтримку та допомогу, яку Міністерство надає нашому факультетові.

У своїй діяльності факультет постійно відчував підтримку – передусім, ректорату університету, Міністерства закордонних справ, обласної держадміністрації та міської ради. Завдяки цій підтримці сьогодні ми можемо стверджувати, що факультет відбувся. Ми пишаємося нашими випускниками, які працюють у системі Міністерства закордонних справ України (їх є понад 130, і сьогодні практично в кожному дипломатичному представництві України в країнах Європи працюють наші випускники), в міжнародних організаціях, неурядових організаціях, у центральних та місцевих органах влади, які викладають сьогодні на нашому факультеті та в інших навчальних закладах, працюють керуючими партнерами великих юридичних фірм, захистили кандидатські та докторські дисертації в Україні та в закордонних університетах, є успішними українськими бізнесменами.

Час ставить перед факультетом нові завдання. І сьогодні ми можемо з упевненістю ствреджувати, що факультет має достатній потенціал для успішного вирішення цих завдань і виховання висококваліфікованих фахівців, які достойно представлятимуть у світі наш факультет, Львівський національний університет імені Івана Франка та Україну загалом.

Стаття надійшла до редколегії 15.10.2012
Прийнята до друку 25.10.2012

INTERNATIONAL RELATIONS AT LVIV UNIVERSITY: HISTORY AND THE PRESENT

Ihor Byk

Ivan Franko National University of Lviv,
19, Sichovykh Striltsiv Str., Lviv, Ukraine, 79000, tel (032)272-79-73

The article is devoted to the formation of the school of International Relations at the Ivan Franko National University of Lviv. The author presents the history of scientific research and of the training of specialists in the field of International Relations. Further, the article analyses main factors and constituents of the formation of the Faculty of International Relations in Lviv and describes the activities of the Faculty in 1992–2012.

Key words: International Relations, the training of specialists, school of International Relations, Faculty of International Relations, Ivan Franko National University of Lviv

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ ВО ЛЬВОВСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ: ИСТОРИЯ И СОВРЕМЕННОСТЬ

Игорь Бык

Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Сичовых Стрельцов, 19, г. Львов, Украина, 79000, тел. (032)272-79-73

Статья посвящена становлению школы международных отношений во Львовском национальном университете имени Ивана Франко. Представлена история научных исследований и подготовки специалистов в сфере международных отношений. Проанализированы основные факторы и составные формирования факультета международных отношений во Львове, описана деятельность факультета в 1992–2012 гг.

Ключевые слова: международные отношения, подготовка специалистов, школа международных отношений, факультет международных отношений, Львовский национальный университет имени Ивана Франко.